

OGÓLNOPOLSKA DIAGNOZA PROBLEMU PRZEMOCY WOBEC DZIECI

Wyniki badania

Fundacja Dzieci Niczyje

2013

Autorzy:

Joanna Włodarczyk

Katarzyna Makaruk

MINISTER
EDUKACJI
NARODOWEJ

RZECZNIK PRAW DZIECKA

Patronat Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz Rzecznika Praw Dziecka Marka Michalaka.

Badanie realizowane w ramach projektu „Zapobieganie i zwalczanie wykorzystywania seksualnego dzieci” przy wsparciu finansowym Programu Prevention and Fight against Crime Komisji Europejskiej – Dyrekcji Generalnej do Spraw Wewnętrznych oraz w ramach projektu „Safe Childhood - preventing child abuse and neglect” finansowanego przez The Velux Foundations.

Partner FDN
ds. badań

We współpracy z Millward Brown.

Niniejsza publikacja wyraża wyłącznie poglądy i opinie jej autora. Komisja nie może zostać pociągnięta do odpowiedzialności za jakiegokolwiek użycie informacji w niej zawartych.

Copyright © 2013 Fundacja Dzieci Niczyje

Fundacja Dzieci Niczyje

03-926 Warszawa, ul. Walecznych 59

Tel. (22) 616 02 68; fdn@fdn.pl; www.fdn.pl

Spis treści

1. Najważniejsze wyniki.....	4
2. Wprowadzenie.....	5
3. Cele projektu badawczego	5
4. Metodologia badania	6
4.1. Kwestionariusz	6
4.2. Prace nad narzędziem badawczym.....	10
4.3. Próba	10
4.4. Ograniczenia badawcze.....	11
5. Wyniki	12
5.1. Przepięstwa konwencjonalne	13
5.2. Przemoc ze strony dorosłych	15
5.3. Zaniedbanie	16
5.4. Przemoc rówieśnicza.....	17
5.5. Wykorzystywanie seksualne	19
5.5.1. Wykorzystywanie seksualne z kontaktem fizycznym	19
5.5.2. Wykorzystywanie seksualne bez kontaktu fizycznego	21
5.6. Bycie świadkiem przemocy domowej, wiktyimizacja pośrednia	22
5.7. Multiwiktyimizacja	23

1. Najważniejsze wyniki

- 71% nastolatków w wieku 11-17 lat doświadczyło przynajmniej jednej formy wiktymizacji.
- Ponad połowa nastolatków doświadczyła przemocy rówieśniczej – jest to najczęściej doświadczana kategoria wiktymizacji. Najczęściej występuje w formie przemocy fizycznej (41%) i przemocy psychicznej (28%).
- Ponad co trzeci nastolatek (34%) jest ofiarą przemocy ze strony osób dorosłych. Co piąty młody człowiek doświadczył przemocy psychicznej ze strony dorosłych (22%), niemal tyle samo doświadczyło przemocy fizycznej (21%).
- 27% nastolatków padło ofiarą przestępstw konwencjonalnych. Najwięcej młodych ludzi doświadczyło wandalizmu (21%), dużo mniej było ofiarą rozboju (8%) i napaści przy użyciu niebezpiecznego narzędzia (5%).
- 18% nastolatków było świadkami przemocy domowej.
- 9% młodzieży padło ofiarą co najmniej jednej z form wykorzystywania seksualnego bez kontaktu fizycznego, najczęściej jest to słowne molestowanie seksualne (5,3%) oraz werbowanie w internecie do celów seksualnych (5,1%). 6% nastolatków padło ofiarą co najmniej jednej z form wykorzystywania seksualnego z kontaktem fizycznym.
- 6% dzieci doświadczyło zaniedbania.
- Co dziesiąty nastolatek jest „multiofiarą” – doświadczył co najmniej 6 form wiktymizacji.

2. Wprowadzenie

Niniejszy raport prezentuje główne wyniki projektu badawczego "Ogólnopolska diagnoza problemu przemocy wobec dzieci" przeprowadzonego przez Fundację Dzieci Niczyje w 2012 roku. Wyniki szczegółowe oraz dodatkowe analizy danych będą publikowane przez Fundację Dzieci Niczyje w 2013 roku.

Przedmiotem badania był problem doświadczania przez dzieci różnego rodzaju przemocy lub krzywdzenia, co określa się terminem wiktyimizacji (z ang. *victimisation* – bycie ofiarą krzywdzenia). Szczegółowe formy wiktyimizacji uwzględnione w badaniu zostały opisane dokładnie w dalszej części raportu.

Projekt inspirowany był podobnymi badaniami przeprowadzonymi w Stanach Zjednoczonych przez Crimes against Children Research Center oraz w Wielkiej Brytanii przez National Society for the Prevention of Cruelty to Children.

„Ogólnopolska diagnoza problemu przemocy wobec dzieci” to pierwsze polskie badanie wiktyimizacji dzieci i młodzieży przeprowadzone na reprezentatywnej próbie nastolatków w wieku od 11 do 17 lat. Projekt realizował Dział Badawczy Fundacji Dzieci Niczyje: Katarzyna Makaruk, Monika Sajkowska, Joanna Włodarczyk i Szymon Wójcik we współpracy z Millward Brown.

3. Cele projektu badawczego

1. Poznanie form przemocy i wykorzystywania seksualnego, jakich doświadczyły dzieci i młodzież w Polsce w ciągu ostatniego roku oraz w ciągu całego swojego życia.
2. Porównanie częstości występowania wiktyimizacji dzieci w Polsce z wynikami badań przeprowadzonych w innych krajach.
3. Określenie czynników ryzyka.
4. Uzyskanie nowych danych do wykorzystania przy ulepszaniu oraz projektowaniu działań prewencyjnych i interwencyjnych.

4. Metodologia badania

Celem projektu było zbadanie doświadczeń przemocy w populacji dzieci i młodzieży w Polsce w wieku 11-17 lat¹. W 2012 roku populacja ta wynosiła 2 788 794 dzieci².

Badanie zostało przeprowadzone na ogólnopolskiej próbie (N=1005) dzieci i młodzieży w wieku 11-17 lat w październiku i listopadzie 2012 r. Maksymalny błąd oszacowania dla takiej wielkości próby wynosi +/- 3,09%, przy wiarygodności oszacowania równiej 95%.

Ze względu na dbałość o trafność i rzetelność badania, technika badawcza została dostosowana do wrażliwej problematyki oraz specyficznej grupy docelowej. Dlatego w badaniu została wykorzystana technika Audio-CASI, która wyklucza udział ankietera i jest rozwiązaniem stosowanym w przypadku tego typu badań. Każdy z badanych uczniów wyposażony został w laptop, na którym wyświetlana była ankieta oraz w słuchawki, przez które odtwarzane było nagranie lektora czytającego pytania. Skrypt narzędzia został skonstruowany w programie Nipo Odin.

Badanie zrealizowane zostało na terenie placówek oświatowych przez 26 specjalnie przeszkolonych pracowników terenowych firmy Millward Brown. Projekt wymagał dwuetapowego wyrażenia zgody na udział w badaniu – przez dyrektora szkoły oraz rodzica lub opiekuna dziecka.

4.1. Kwestionariusz

Inspiracją dla konstrukcji narzędzia badawczego był Kwestionariusz Wiktyimizacji Młodzieży – JVQ (*The Juvenile Victimization Questionnaire*) autorstwa Sherry L. Hamby i Davida Finkelhora³. Kwestionariusz ten został zaprojektowany w celu zbierania informacji o jak najszerszym zakresie doświadczeń wiktyimizacyjnych młodych ludzi.

Opracowując kwestionariusz polskiego badania odwołano się do JVQ, wykorzystując zastosowaną w nim koncepcję wiktyimizacji. Wprowadzono jednak wiele zmian i uzupełnień, dostosowując narzędzie badawcze do warunków polskich oraz dążąc do minimalizacji drażliwości pytań.

Pytania dotyczyły 22 form wiktyimizacji – wykorzystywania i przemocy, zarówno ze strony rówieśników, jak i dorosłych. Aby ułatwić zrozumienie pytań i przypomnienie sobie

¹ Niektóre pytania zadano jedynie respondentom od 12 lub 13 r.ż.

² Stan w dniu 30 VI 2012 r. Za: GUS. (2012). *Ludność według płci i roku urodzenia*. <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx>.

³ Hamby, S., Finkelhor, D., Turner, H., & Kracke, K. (2011). *The Juvenile Victimization Questionnaire toolkit*. http://www.unh.edu/ccrc/jvq/index_new.html.

przez badanych sytuacji wiktylizacji, każde z pytań zostało poprzedzone krótką jedno-, dwuzdaniową historyjką z dwiema wersjami – dla chłopców i dla dziewcząt⁴. Każda historyjka opisywała sytuacje, które były egzemplifikacjami diagnozowanych form wiktylizacji. Poniżej zaprezentowany został przykładowy model formułowania pytań:

Karolina wracała wieczorem do domu. Nagle podszedł do niej pijany mężczyzna i zaczął grozić jej nożem.

Czy kiedykolwiek obcy dorosły uderzył lub zaatakował Cię przy użyciu jakiegoś przedmiotu, np. kija, noża czy kamienia?

Jeżeli wydarzyło się to więcej niż raz, odpowiedz na pytania, myśląc o ostatniej sytuacji.

- Tak
- Nie
- Nie chcę odpowiadać na to pytanie

W przypadku pozytywnej odpowiedzi na pytanie główne (*Czy kiedykolwiek...?*), zadawano pytania dodatkowe dotyczące czasu (*Czy wydarzyło się to w ciągu ostatnich 12 miesięcy?*), sprawcy (*Kto to zrobił? Jakiej płci była ta osoba?*) oraz, w niektórych przypadkach, o inne szczegóły.

W rezultacie adaptacji kwestionariusza w badaniu poddano diagnozie następujące formy wiktylizacji podzielone na siedem kategorii:

1. PRZESTĘPSTWA KONWENCJONALNE

Rozbój

Czy kiedykolwiek ktoś użył siły, żeby zabrać Ci coś, co miała(a)s przy sobie?

Wandalizm

Czy kiedykolwiek ktoś specjalnie zepsuł lub zniszczył jakąś Twoją rzecz?

Napaść przy użyciu niebezpiecznego przedmiotu

Czy kiedykolwiek obcy dorosły uderzył lub zaatakował Cię przy użyciu jakiegoś przedmiotu, np. kija, noża czy kamienia?

2. PRZEMOC ZE STRONY DOROSŁYCH

Przemoc fizyczna ze strony dorosłych

Czy kiedykolwiek w Twoim życiu ktoś dorosły z rodziny/ze znajomych uderzył Cię, kopnął lub zastosował innego rodzaju przemoc fizyczną wobec Ciebie?

Przemoc psychiczna/emocjonalna ze strony dorosłych

Czy kiedykolwiek znajoma osoba dorosła wyzywała Cię, mówiła o Tobie złe rzeczy lub mówiła, że Cię nie chce?

⁴ Koncepcja autorstwa Moniki Sajkowskiej.

3. ZANIEDBANIE (RESPONDENCI OD 12 R.Ż.)

Zaniedbanie fizyczne

Czy kiedy miała(a)ś mniej niż 12 lat, zdarzyło się, że chodziła(a)ś do szkoły w brudnym ubraniu, ponieważ nie miała(a)ś żadnych czystych ubrań?

Brak opieki

Czy kiedy miała(a)ś mniej niż 12 lat, zdarzyło się, że była(a)ś chora, a nikt się Tobą nie opiekował?

4. PRZEMOC RÓWIEŚNICZA

Napaść zbiorowa

Czy kiedykolwiek grupa obcych dzieciaków lub młodzieży zaczepiała Ciebie lub na Ciebie napadła?

Przemoc fizyczna ze strony rówieśników

Czy kiedykolwiek zostałe(a)ś uderzony(a) przez kolegę/koleżankę, rodzeństwo lub inne dziecko/nastolatka z Twojej rodziny?

Znęcanie się

Czy kiedykolwiek Twój koledzy/koleżanki, rodzeństwo lub inne dzieci/nastolatki z Twojej rodziny znęcały się nad Tobą?

Przemoc psychiczna/emocjonalna ze strony rówieśników

Czy kiedykolwiek czuła(a)ś się bardzo źle, ponieważ inne dzieci lub nastolatki wyzywały Cię, mówiły o Tobie złe rzeczy, że nie chcą się z Tobą przyjaźnić/kolegować lub nie chciały się z Tobą zadawać?

Przemoc podczas randki (respondenci od 13 r.ż.)

Czy kiedykolwiek Twój chłopak/Twoja dziewczyna spoliczkował(a) Cię?

5. WYKORZYSTYWANIE SEKSUALNE Z KONTAKTEM FIZYCZNYM

Dotykanie intymnych części ciała przez znajomą osobę dorosłą

Czy kiedykolwiek ktoś dorosły z rodziny/ze znajomych dotykał Twoich miejsc intymnych, kiedy nie powinien tego robić lub zmuszał Cię do dotykania swoich intymnych miejsc lub też do innych rzeczy związanych z seksem?

Dotykanie intymnych części ciała przez obcą osobę dorosłą

Czy kiedykolwiek obcy dorosły dotykał Twoich miejsc intymnych, kiedy nie powinien tego robić, lub zmuszał Cię do dotykania swoich intymnych miejsc lub też do innych rzeczy związanych z seksem?

Dotykanie intymnych części ciała przez rówieśnika

Czy kiedykolwiek inne dziecko lub nastolatek dotykał Twoich miejsc intymnych, zmuszał Cię do dotykania jego/jej miejsc intymnych lub zmuszał Cię do innych rzeczy związanych z seksem?

Komercyjne wykorzystywanie seksualne

Czy kiedykolwiek miałe(a)ś kontakty seksualne za pieniądze lub inne prezenty?

Kontakt seksualny przed 15 r.ż. z osobą dorosłą

Czy kiedykolwiek zanim skończyłe(a)ś 15 lat miałe(a)ś jakikolwiek kontakt seksualny z kimś mającym 18 lat lub więcej, nawet jeżeli oboje tego chcieliście?

6. WYKORZYSTYWANIE SEKSUALNE BEZ KONTAKTU FIZYCZNEGO

Ekshibicjonizm

Czy kiedykolwiek ktoś zmuszał Cię do oglądania intymnych części swojego ciała?

Słowne molestowanie seksualne

Czy kiedykolwiek ktoś zranił Twoje uczucia mówiąc coś lub pisząc na Twój temat rzeczy związane z seksem?

Werbowanie w internecie do celów seksualnych

Czy kiedykolwiek zdarzyło Ci się zawrzeć w Internecie znajomość, w wyniku której próbowano namówić Cię do zachowań o charakterze seksualnym?

7. BYCIE ŚWIADKIEM PRZEMOCY DOMOWEJ, WIKTYMIZACJA POŚREDNIA

Świadek przemocy między rodzicami/opiekunami

Czy kiedykolwiek widziały(a)ś, jak któryś z Twoich rodziców/opiekunów został uderzony przez drugiego rodzica/opiekuna?

Świadek przemocy rodzica/opiekuna wobec dziecka

Czy kiedykolwiek widziały(a)ś, jak któryś z Twoich rodziców/opiekunów uderzył (poza dawaniem klapsów) Twoje rodzeństwo lub inne dzieci w rodzinie (np. kuzynów, rodzeństwo cioteczne)?

4.2. Prace nad narzędziem badawczym

Pierwszym etapem pracy nad narzędziem była analiza Kwestionariusza Wiktyimizacji Młodzieży – JVQ (*The Juvenile Victimization Questionnaire*) oraz wybór form wiktyimizacji, które miały zostać objęte badaniem w Polsce. Następnie wybrane pytania zostały przetłumaczone i zaadaptowane do warunków polskich.

W maju i czerwcu 2012 roku odbył się pilotaż kwestionariusza. W pierwszym etapie przeprowadzono 9 wywiadów z nastolatkami w wieku 12-17 lat, na podstawie których wprowadzono zmiany do pierwotnej wersji kwestionariusza. Następnie treść kwestionariusza konsultowano z psychologami pracującymi z dziećmi. Po wprowadzeniu sugerowanych zmian przeprowadzono drugi etap pilotażu – badanie na 75 respondentach (po 25 osób ze szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły średniej). Potwierdził on trafność narzędzia, w tym przystępność i zrozumiałość zadawanych pytań – te aspekty narzędzia były szczególnie ważne ze względu na specyfikę badanej grupy. Badania pilotażowe potwierdziły również użyteczność zastosowania innowacyjnej techniki wywiadu Audio-CASI, zakładającej wykorzystanie nagrań z pytaniami czytаныmi przez lektora.

4.3. Próba

Badanie zostało przeprowadzone na próbie warstwowo-losowej N=1005 polskich nastolatków. W strukturze próby wyróżnione zostały warstwy ze względu na typ szkoły (Tabela 1).

Tabela 1. *Struktura próby: typ szkoły (dane nieważone).*

Typ szkoły	Ogółem		Płeć				Wiek			
			Dziewczyny		Chłopcy		11-14 lat		15-17 lat	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Szkoła podstawowa	391	39%	200	20%	191	19%	391	39%	-	-
Gimnazjum	389	39%	238	24%	151	15%	271	27%	118	12%
Liceum	100	10%	66	7%	34	3%	-	-	100	10%
Technikum	125	12%	56	6%	69	7%	1	-	124	12%
Ogółem	1005	100%	560	56%	445	44%	663	66%	342	34%

W badanej próbie znalazło się 56% dziewcząt i 44% chłopców, 66% osób w wieku 11-14 lat oraz 34% w wieku 15-17 lat. Celem skorygowania struktury próby do struktury badanej populacji zastosowano wagi analityczne (Tabela 2).

Tabela 2. Struktura próby po przeważeniu (liczebności są zaokrąglone do liczb całkowitych).

Typ szkoły	Ogółem		Płeć				Wiek			
			Dziewczyny		Chłopcy		11-14 lat		15-17 lat	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Szkoła podstawowa	391	39%	193	19%	198	20%	391	39%	-	-
Gimnazjum	389	39%	199	20%	190	19%	271	27%	118	12%
Liceum	96	10%	59	6%	37	4%	-	-	96	10%
Technikum	129	13%	51	5%	78	8%	1	-	128	13%
Ogółem	1005	100%	503	50%	502	50%	663	66%	342	34%

4.4. Ograniczenia badawcze

Ze względu na różnego rodzaju ograniczenia badawcze należy wziąć pod uwagę możliwość niedoszacowania skali wiktylizacji dzieci w Polsce. Ograniczenia te wiązały się przede wszystkim z deklaracyjnym charakterem badania. Niektóre doświadczenia mogły zostać zatarte w pamięci lub nie być uznane przez respondentów za przypadki krzywdzenia.

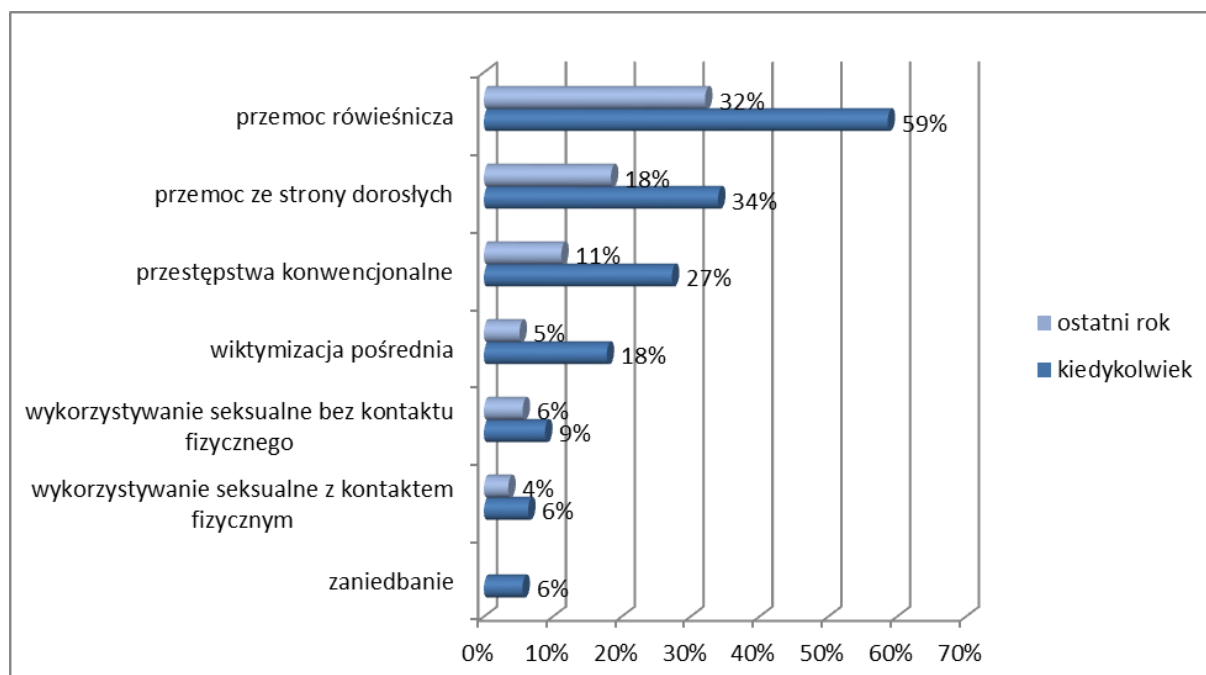
Kolejne ograniczenie wynikało z wymagania uzyskania zgody od rodziców na udział dziecka w badaniu. Należy liczyć się z ryzykiem niewyrażenia zgody na udział dziecka w badaniu przez rodziców będących sprawcami przemocy lub zaniedbujących swoje dzieci. Dlatego też skala wiktylizacji dzieci i młodzieży w Polsce może być w rzeczywistości większa.

Podczas badania starano się zapewnić respondentom jak najwyższy poziom komfortu i anonimowości (wykorzystanie techniki Audio-CASI), jednak, w przypadku pytań poruszających delikatne tematy, niektóre doświadczenia mogły nie zostać ujawnione.

5. Wyniki

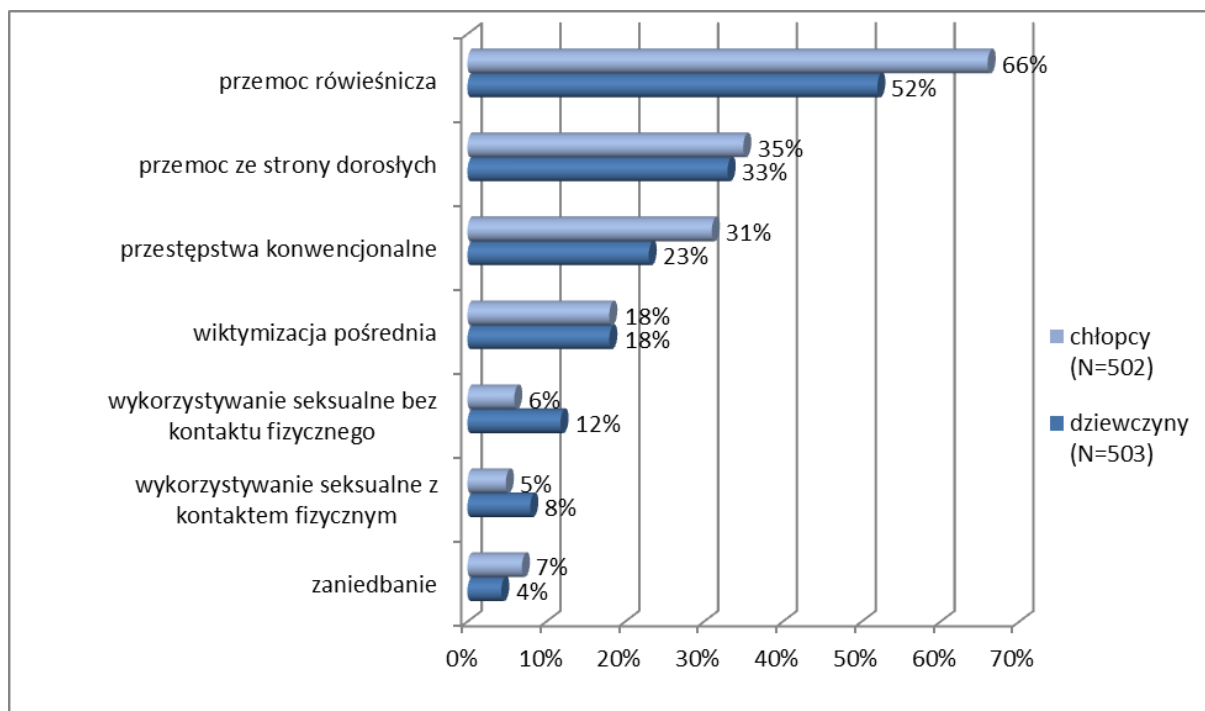
Zdecydowana większość (71%) młodzieży w wieku 11-17 lat doświadczyła przynajmniej jednej z badanych form wiktylizacji (tj. padła ofiarą jednej z form przemocy). Respondenci najczęściej doświadczali przemocy rówieśniczej – 59%, niemal dwa razy mniej respondentów (34%) było ofiarami przemocy ze strony osób dorosłych. Co czwarty z badanych (27%) padł ofiarą przestępstwa konwencjonalnego (wandalizmu, rozboju lub napaści), co piąty (18%) – był świadkiem przemocy. 9% respondentów przyznało, że doświadczyło wykorzystywania seksualnego bez kontaktu fizycznego, a 6% wykorzystywania seksualnego z kontaktem fizycznym. Również 6% doświadczyło zaniedbania (Wykres 1).

Wykres 1. Doświadczenie głównych kategorii wiktylizacji, w ciągu całego życia i w ciągu ostatnich 12 miesięcy, %, N=1005.

Chłopcy częściej niż dziewczyny byli ofiarami przemocy rówieśniczej (66% do 52%) oraz konwencjonalnej (31% do 23%). Natomiast wykorzystywanie seksualne bez kontaktu fizycznego doświadczane było częściej przez dziewczyny (12%) niż chłopców (6%). W przypadku przemocy ze strony dorosłych, wykorzystywania seksualnego z kontaktem fizycznym oraz zaniedbania różnice dla obu płci nie przekraczają 3% (Wykres 2).

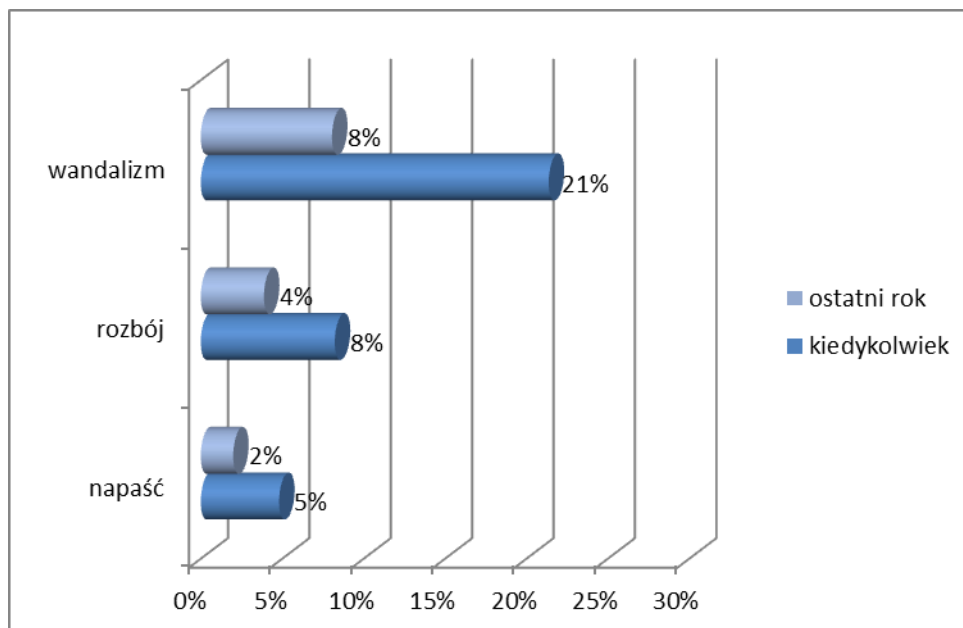
Wykres 2. Doświadczenie głównych kategorii wiktylizacji, w podziale ze względu na płeć w ciągu całego życia, %.

5.1. Przestępstwa konwencjonalne

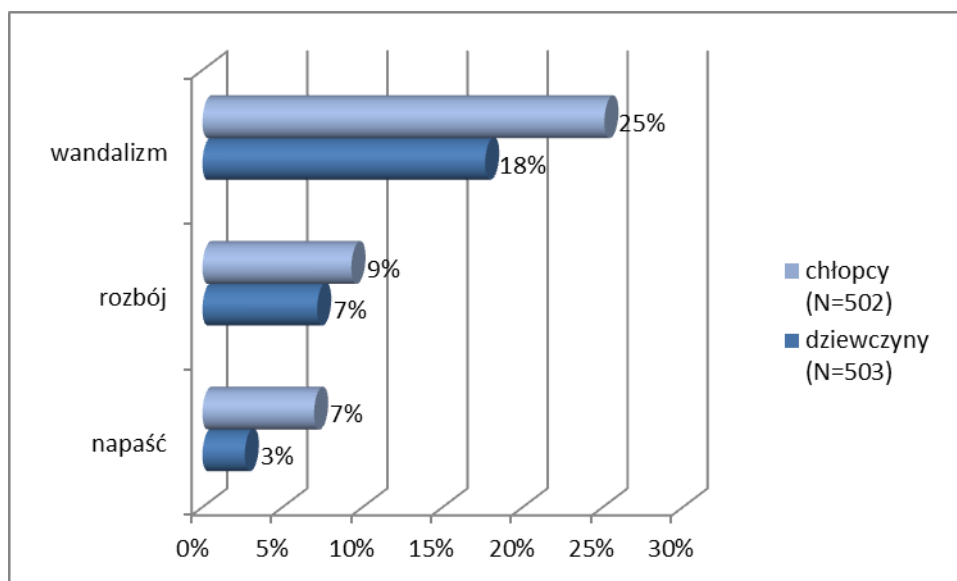
Przestępstwa konwencjonalne to trzecia najczęściej doświadczana przez dzieci i młodzież kategoria wiktylizacji. Zdecydowanie najwięcej młodych ludzi doświadczyło wandalizmu (21%), dużo mniej było ofiarą rozboju (8%) i napaści przy użyciu niebezpiecznego narzędzia (5%) (Wykres 3).

Wykres 3. Doświadczenie poszczególnych form przestępstw konwencjonalnych w ciągu całego życia i w ciągu ostatnich 12 miesięcy, %, N=1005.

W przypadku wszystkich form przestępstw konwencjonalnych zdecydowanie więcej ofiar było wśród chłopców niż dziewczyn. Największa różnica dotyczy wandalizmu (Wykres 4). We wszystkich przypadkach również sprawcy byli w dużej większości płci męskiej (wandalizm – 70%, rozbój – 69%, napaść przy użyciu niebezpiecznego narzędzia – 78%).

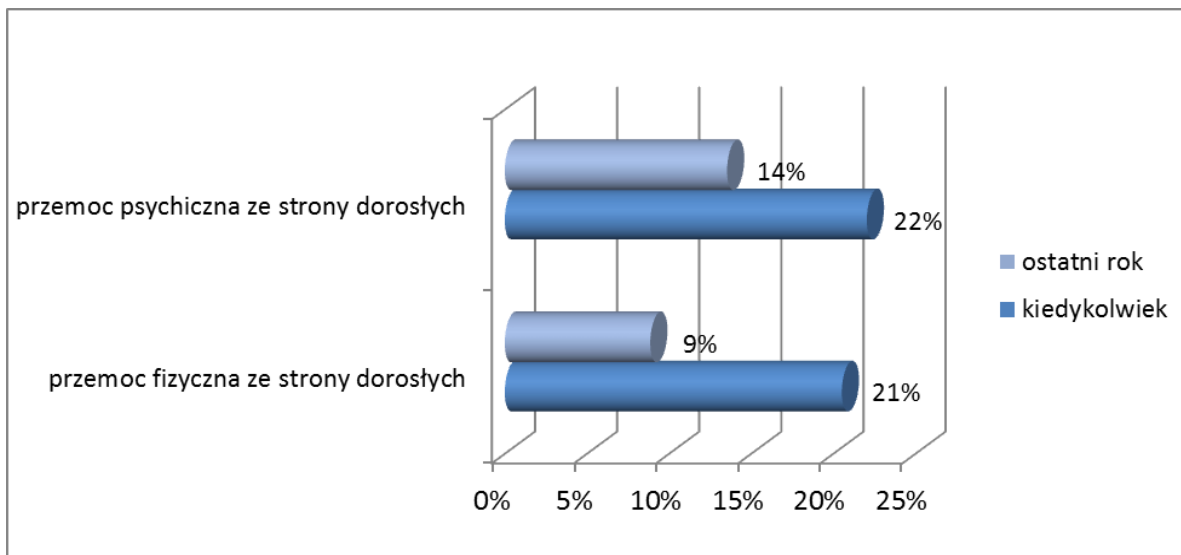
Wykres 4. Doświadczenie poszczególnych form przestępstw konwencjonalnych w podziale ze względu na płeć w ciągu całego życia, %.

5.2. Przemoc ze strony dorosłych

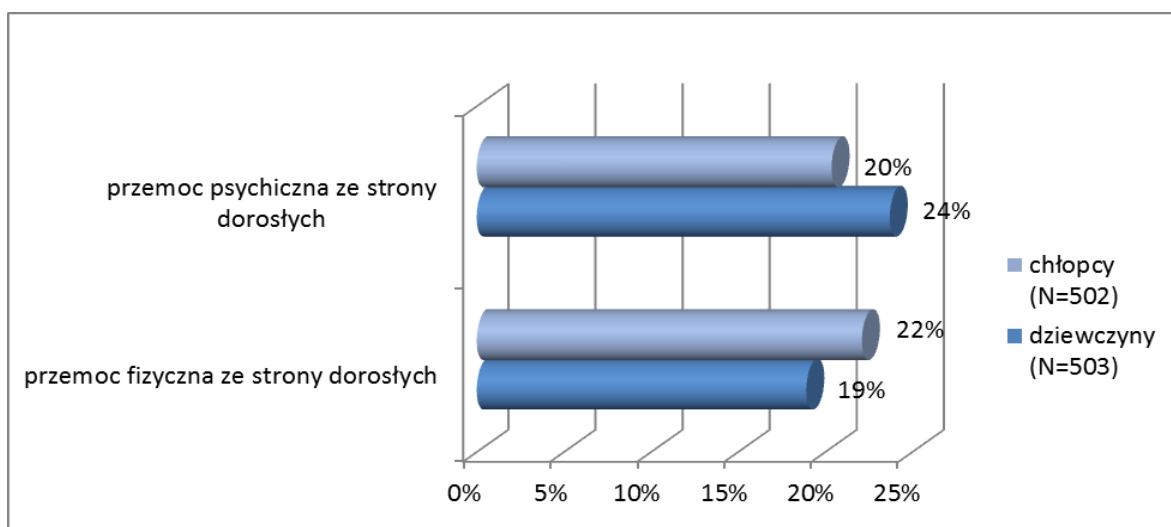
Co piąty badany doświadczył przemocy psychicznej ze strony dorosłych (22%), niemal tyle samo doświadczyło przemocy fizycznej – 21% (Wykres 5).

Wykres 5. Doświadczenie poszczególnych form przemocy ze strony dorosłych w ciągu całego życia i w ciągu ostatnich 12 miesięcy, %, N=1005.

Chłopcy byli częściej ofiarami przemocy fizycznej ze strony dorosłych, natomiast dziewczyny – psychicznej (Wykres 6).

Wykres 6. Doświadczenie poszczególnych form przemocy ze strony dorosłych w podziale ze względu na płeć w ciągu całego życia, %.

Sprawcami ponad połowy przypadków zarówno przemocy fizycznej (54%), jak i psychicznej ze strony dorosłych (55%) byli rodzice (Tabela 3). Co trzeci badany nie chciał ujawnić, kim była ta osoba.

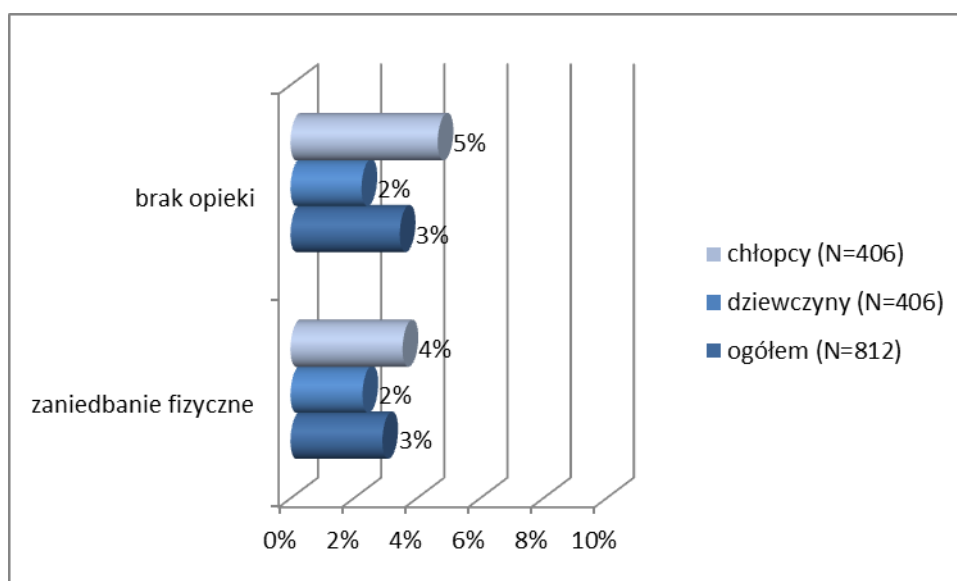
Tabela 3. Sprawcy przemocy ze strony dorosłych, % (można było zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź).

sprawca	N	ojciec	ojczym/ partner matki	matka	macocha/ partnerka ojca	inny dorosły z rodziny	inny znajomy dorosły	nie chcę odpowiadać
przemoc fizyczna ze strony dorosłych	206	34%	3%	20%	1%	9%	11%	31%
przemoc psychiczna ze strony dorosłych	222	33%	4%	22%	0%	8%	15%	28%

5.3. Zaniedbanie

Bardzo niewielu badanych deklarowało doświadczenie zaniedbania – zarówno zaniedbania fizycznego (brak czystych ubrań), jak i braku opieki w przypadku choroby doświadczyło 3% respondentów (Wykres 7).

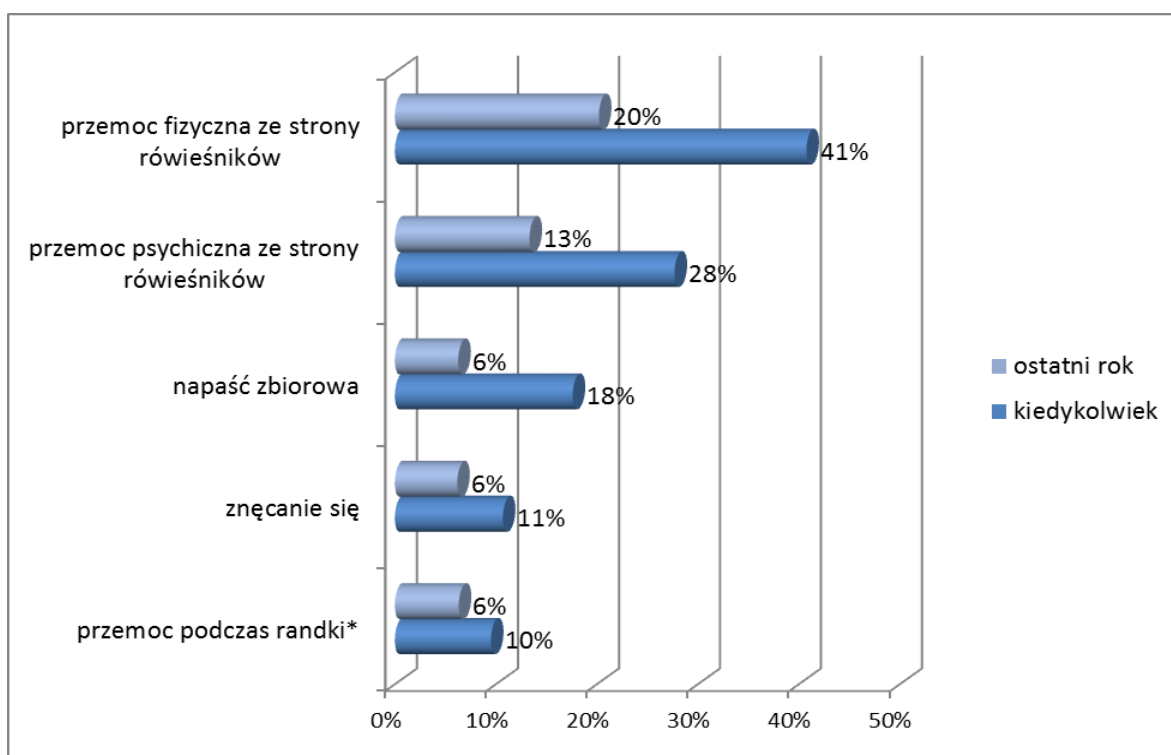
Wykres 7. Doświadczenie poszczególnych form zaniedbania w ciągu całego życia do momentu ukończenia 12 lat, ogółem i w podziale na płeć, %. Pytanie zadano respondentom od 12 r.ż.

5.4. Przemoc rówieśnicza

Przemoc rówieśnicza stanowiła najczęściej doświadczaną przez dzieci i młodzież kategorię wiktyimizacji. Najczęściej miała ona postać przemocy fizycznej (41%), w dalszej kolejności przemocy psychicznej (28%). Napaści zbiorowej ze strony rówieśników doświadczył co szósty badany (18%), natomiast znęcania się – co dziewiąty (11%). Spośród wszystkich form przemocy rówieśniczej najmniej nastolatków doświadczyło przemocy na randce (10%; pytania nie zadawano 11- i 12-latkom) (Wykres 8).

Wykres 8. Doświadczenie poszczególnych form przemocy rówieśniczej w ciągu całego życia i w ciągu ostatnich 12 miesięcy, %, N=1005.

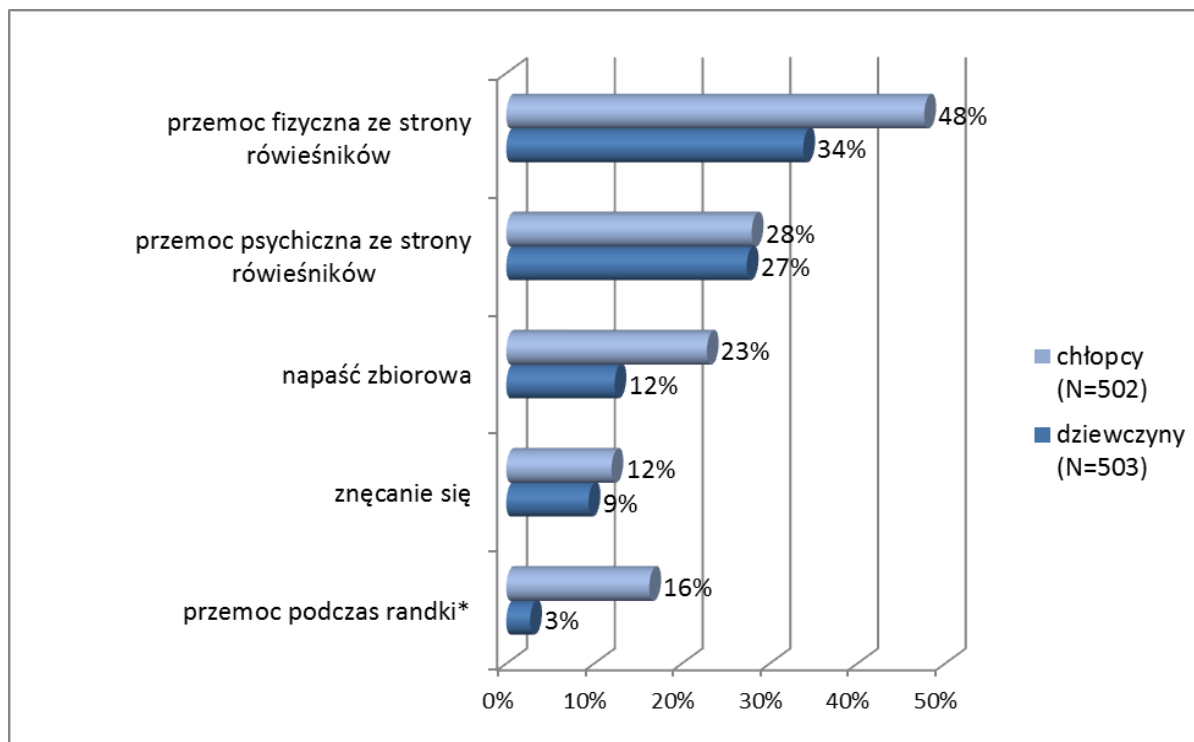

*pytanie zadano respondentom od 13 r.ż. (N=617)

W przypadku prawie wszystkich uwzględnianych w badaniu form przemocy rówieśniczej ofiarami byli częściej chłopcy niż dziewczyny. Jedynie w przypadku przemocy psychicznej tyle samo chłopców i dziewczyn miało takie doświadczenie. Szczególnie dużą dysproporcję płciową widać w deklarowaniu doświadczenia przemocy podczas randki (Wykres 9). Warto tutaj przypomnieć, że pytanie dotyczyło spoliczkowania przez chłopaka/dziewczynę. Możliwe jest, że dziewczyny padają ofiarami innych, bardziej dotkliwych form przemocy podczas randki (w tym przemocy fizycznej). Na taką interpretację wskazuje fakt, że aż połowa dziewczyn (50%), które doświadczyły przemocy na randce, zadeklarowała, że w wyniku tej sytuacji następnego dnia coś je bolało, miały siniaka,

skaleczenie lub złamanie, natomiast w przypadku chłopców odpowiedziało tak jedynie 5% ofiar tego typu przemocy. Rozstrzygnięcie tej kwestii wymaga pogłębionych analiz.

Wykres 9. Doświadczenie poszczególnych form przemocy rówieśniczej w podziale ze względu na płeć w ciągu całego życia, %.

*pytanie zadano respondentom od 13 r.ż. (dziewczyny N=309, chłopcy N=308)

W większości sprawcami przemocy rówieśniczej byli znajomi rówieśnicy niespokrewnieni z ofiarą. W szczególności dotyczyło to znęcania się (72%) i przemocy psychicznej (79%). W przypadku przemocy fizycznej znacznie częściej niż w przypadku innych form przemocy rówieśniczej sprawcą był brat (27%) (Tabela 4).

Tabela 4. Sprawcy przemocy rówieśniczej, % (można było zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź).

	N	brat	siostra	inny krewny	chłopak/ dziewczyna	inny znajomy	nie chcę odpowiadać
przemoc fizyczna ze strony rówieśników	409	27%	11%	3%	4%	57%	6%
znęcanie się	107	13%	11%	4%	6%	72%	7%
przemoc psychiczna ze strony rówieśników	278	4%	1%	2%	4%	79%	12%

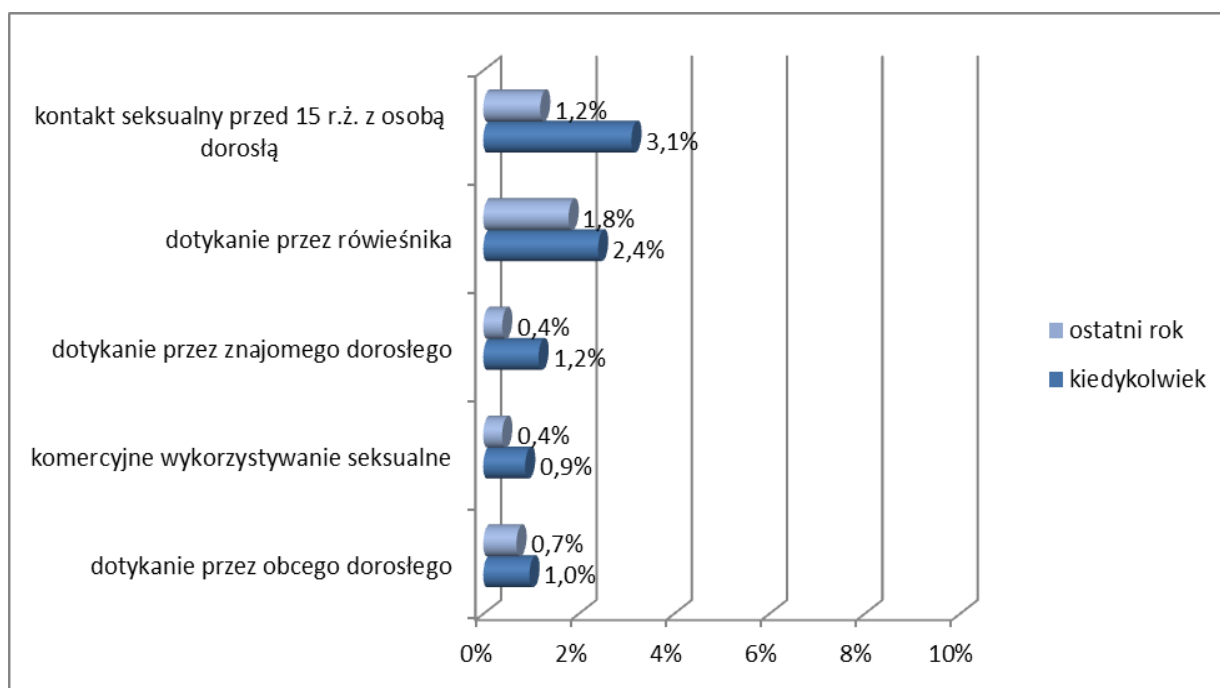
5.5. Wykorzystywanie seksualne

Ze względu na bardzo małe odsetki należy z ostrożnością podchodzić do wyników dotyczących doświadczeń związanych z wykorzystywaniem seksualnym.

5.5.1. Wykorzystywanie seksualne z kontaktem fizycznym

Najwięcej respondentów padło ofiarą przestępstw, jakimi są kontakt seksualny osoby dorosłej z małoletnim do 15 r.ż. (3,1%) oraz dotykanie intymnych części ciała lub zmuszanie do innych rzeczy związanych z seksem przez rówieśnika (2,4%) (Wykres 10).

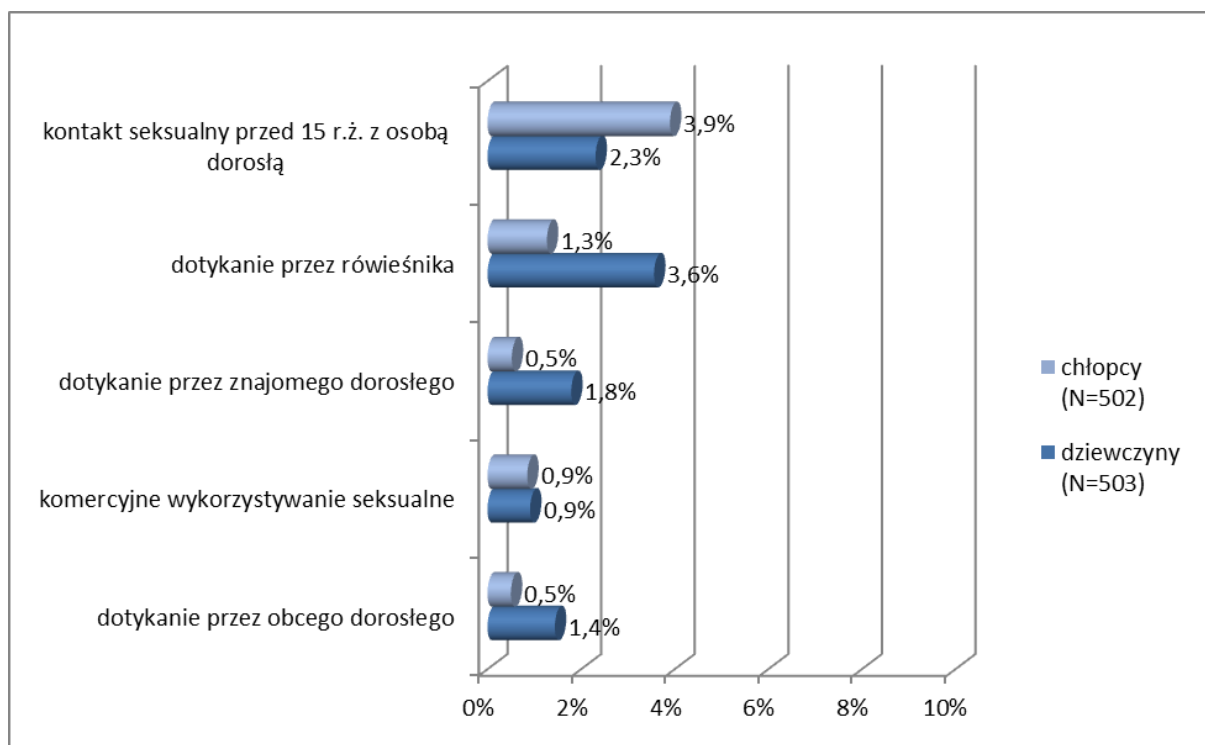
Wykres 10. Doświadczenie poszczególnych form wykorzystywania seksualnego z kontaktem fizycznym w ciągu całego życia i w ciągu ostatnich 12 miesięcy, %, N=1005.

W przypadku niemal wszystkich form wykorzystywania seksualnego z kontaktem fizycznym ofiarami były częściej dziewczyny niż chłopcy. Wyjątek stanowił kontakt seksualny przed 15 r.ż. z osobą dorosłą (pytanie dotyczyło także tych sytuacji, gdy obie osoby tego chciały) – więcej chłopców doświadczyło tego rodzaju wiktymizacji (Wykres 11). Potwierdza to dane o wcześniejszej inicjacji seksualnej chłopców niż dziewczyn w Polsce.⁵

⁵ Mazur, J., Małkowska-Szcutnik, A. (2011). *Wyniki badań HBSC 2010. Raport techniczny*. Instytut Matki i Dziecka: Warszawa.

Wykres 11. Doświadczenie poszczególnych form wykorzystywania seksualnego z kontaktem fizycznym w podziale ze względu na płeć w ciągu całego życia, %.

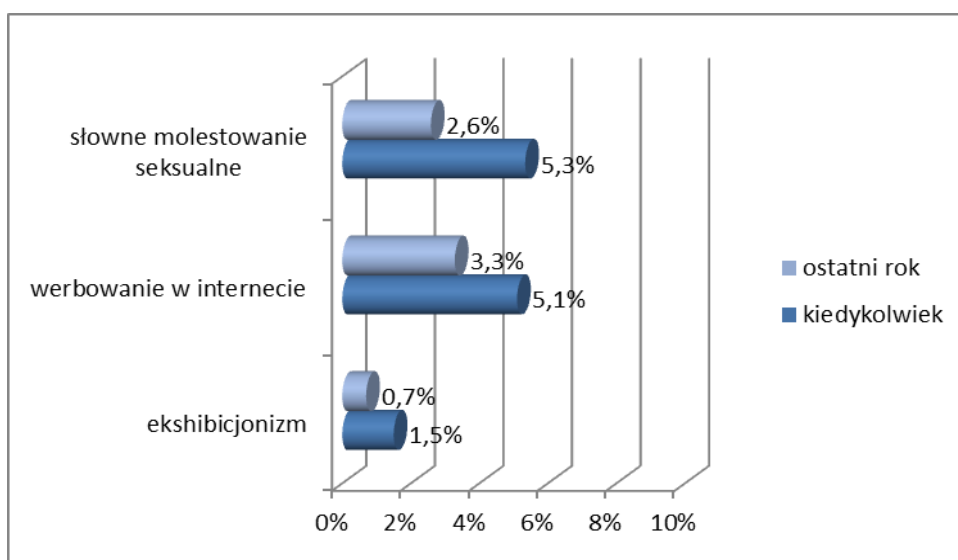
Sprawcami niemal wszystkich form wykorzystywania seksualnego byli w zdecydowanej większości przedstawiciele płci męskiej. Wyjątek stanowił kontakt seksualny przed 15 r.ż. z osobą dorosłą, gdzie ofiarami częściej byli chłopcy – we wszystkich zadeklarowanych przypadkach kontakty te miały charakter heteroseksualny. Do takich kontaktów dochodziło najczęściej z osobą, z którą młody człowiek się spotykał lub inną znajomą osobą dorosłą.

Zdecydowana większość sprawców dotykania intymnych części ciała lub zmuszania do innych rzeczy związanych z seksem przez znajomą osobą dorosłą to członkowie rodziny ofiary. Natomiast w przypadku dotykania lub zmuszania do rzeczy związanych z seksem przez rówieśnika większość sprawców stanowili znajomi, niespokrewnieni oraz niebędący w relacji z ofiarą.

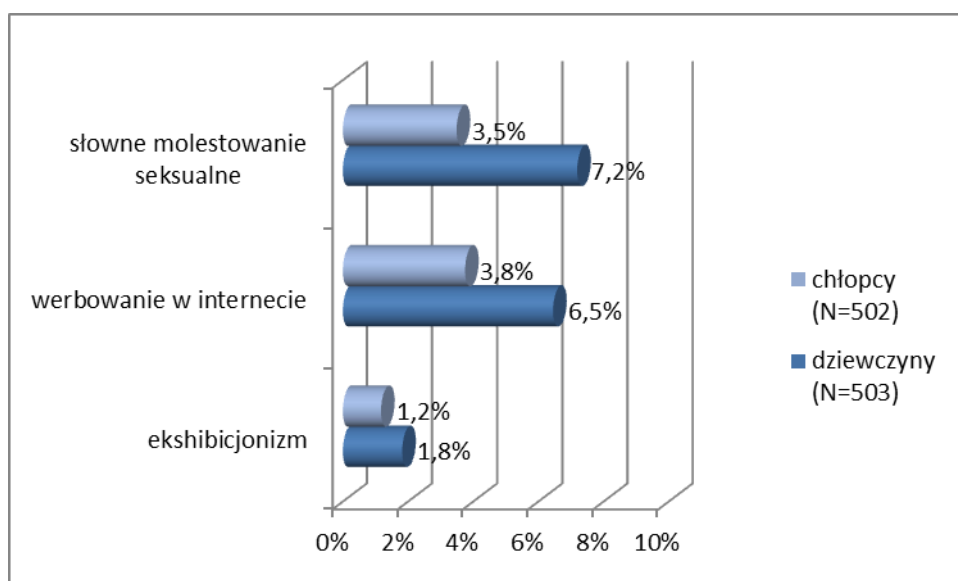
5.5.2. Wykorzystywanie seksualne bez kontaktu fizycznego

Najwięcej respondentów doświadczyło słownego molestowania seksualnego – ktoś zranił ich uczucia, mówiąc lub pisząc na ich temat rzeczy związane z seksem (5,3%) – oraz werbowania w internecie do celów seksualnych zdarzyło im się zawrzeć w internecie znajomość, w wyniku której próbowano namówić ich do zachowań o charakterze seksualnym (5,1%; Wykres 12). Wykorzystywania seksualnego bez kontaktu fizycznego częściej doświadczały dziewczyny (Wykres 13).

Wykres 12. Doświadczenie poszczególnych form wykorzystywania seksualnego bez kontaktu fizycznego w ciągu całego życia i w ciągu ostatnich 12 miesięcy, %, N=1005.

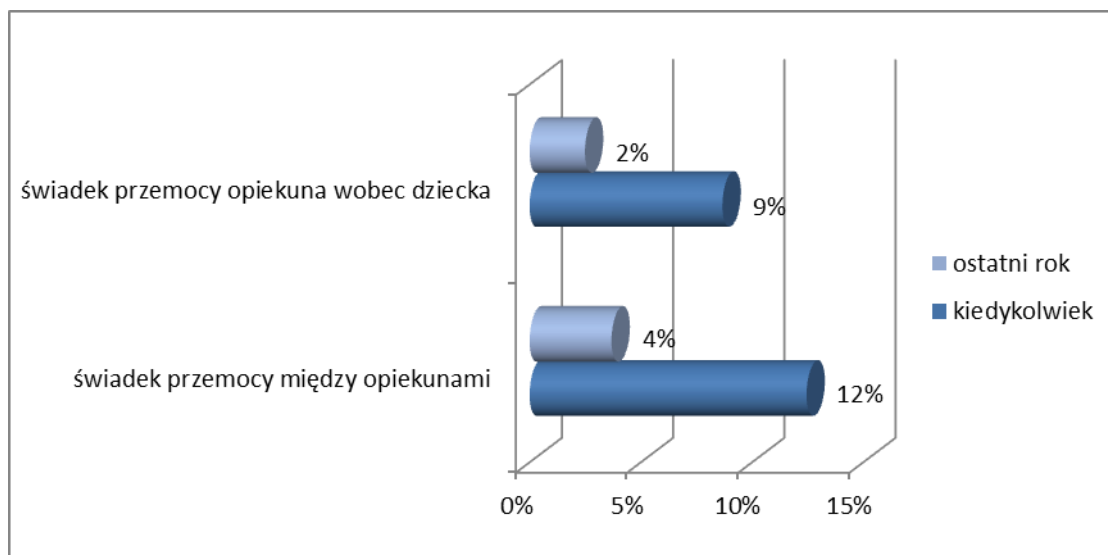
Wykres 13. Doświadczenie poszczególnych form wykorzystywania seksualnego bez kontaktu fizycznego w podziale ze względu na płeć w ciągu całego życia, %.

5.6. Bycie świadkiem przemocy domowej, wiktymizacja pośrednia

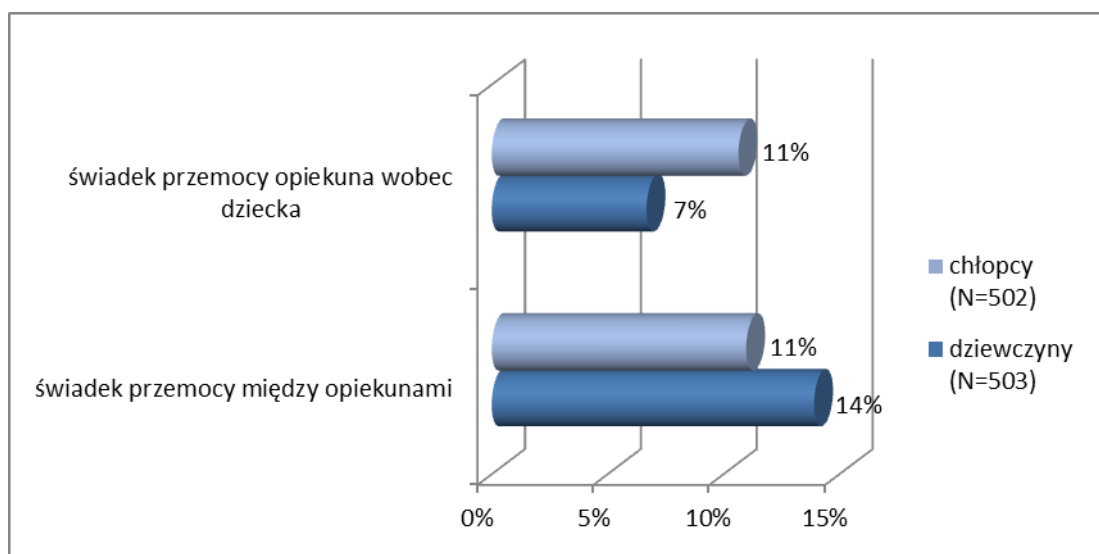
Wiktymizacja pośrednia dotyczy bycia świadkiem przemocy domowej – między dorosłymi lub dorosłego w stosunku do dziecka. Więcej respondentów było świadkami tej pierwszej formy przemocy (12%), z drugą spotkało się 9% badanych (Wykres 14).

Wykres 14. Doświadczenie poszczególnych form wiktymizacji pośredniej w ciągu całego życia i w ciągu ostatnich 12 miesięcy, %, N=1005.

Świadkami przemocy domowej między rodzicami/opiekunami były częściej dziewczyny (14%), natomiast przemoc rodzica/opiekuna wobec dziecka częściej obserwowali chłopcy (11%) (Wykres 15).

Wykres 15. Doświadczenie poszczególnych form wiktymizacji pośredniej w podziale ze względu na płeć w ciągu całego życia, %.

5.7. Multiwiktymizacja

Miarą skali przemocy wobec dzieci może być także liczba form doświadczeń wiktyimizacyjnych jednej osoby. W grupie badanych jedynie 29% zadeklarowało, że nie doznało żadnej spośród 22 badanych form wiktyimizacji. Ponad połowa badanych doświadczyła w ciągu całego życia od 1 do 5 form wiktyimizacji (60%). Co dziesiąty (10%) jest „multiofiarą” – doświadczył co najmniej 6 form wiktyimizacji w ciągu całego życia (Wykres 16).

Wykres 16. Liczba form wiktyimizacji, której doświadczyli respondenci w podziale ze względu na płeć w ciągu całego życia, %.

